

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Náhradní rodinná péče z pohledu sdělování pravdy o osvojení

Bakalářská práce

Autor: Blanka Dytrichová

Vedoucí práce: Mgr. Johana Mertová

14. 5. 2007

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Náhradní rodinná péče z pohledu sdělování pravdy o osvojení, vypracovala samostatně a použila pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 14. 5. 2007

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Johaně Mertové za podnětné připomínky a trpělivost, s jakou se mi věnovala při vypracovávání mé bakalářské práce. Své rodině děkuji za důvěru a podporu.

Abstrakt

The aim of work was to find out the opinions of social employees for the substitute family care in the department of social and legal protection of children at municipalities of villages with extended scope of authority in the South Bohemian region regarding communication of true information on adoption. The other aim is to determine the attitudes of applicants for adoption, registered by the Regional Authority of the South Bohemian region regarding these problems. Both of the aims of the work were fulfilled.

Scheduled hypothesis No. 1 (*social employees for the substitute family care in the department of social and legal protection of children at municipalities of villages with extended scope of authority in the South Bohemian region agree for the adoptive parents to inform the adoptive children on the true facts about adoption*) was confirmed.

Scheduled hypothesis No. 2 (*it is the intention of most of the applicants for substitute family care to inform the adoptive child on the true facts about adoption*) was confirmed.

It is clear that the problem of communicating the truth on adoption is very complicated. Adoptive parents passed a very demanding way that took them to the desired child. If it becomes so, they must face another very complicated obstacle – to tell the adoptive child that they are not his/her biological parents. No law sets the obligation of the parents to inform the child about it. It depends only on them, their opinion, whether to tell the truth to the child.

The results of the work indicate that social employees agreed for the parents to tell the child the truth about adoption. They have different opinions regarding the age of the child that is appropriate for telling the truth to the child. But the truth should be communicated to the child in the age of 4 up to 6 years at the latest – i.e. before his/her school attendance starts. It is suitable to recommend even earlier age – even before the age of three. The social employees also support the adoptive parents to set the date of the child's accession to the family. Later disclosure is always complicated and – as the

results indicate – the child or an already adult individual reacts in a negative way, he/she refuses further respect to the parents and even education problems may occur. The social employees have different opinions on the way of communicating the truth to the child. It is because there are several possibilities – but the way of a fairy tale or a story seems to be the best one.

Each and every relation should be based on trust – and that applies even to the relations between the adoptive parents and their adoptive child. But lie may breach or even damage such trust and belief. Nobody can tell the truth to a child in a better way but parents – regardless the fact of being adoptive. Even though the applicants decided to tell the truth to the child, it depends exclusively on them whether they will really do so when the right moment or an opportunity appears.

Obsah:

Úvod	8
1. Současný stav.....	9
1.1. Opuštěné děti	9
1.2. Náhradní výchovná péče.....	9
1.3. Náhradní rodinná péče	10
1.3.1. Osvojení (adopce)	10
1.3.2. Mezinárodní osvojení	11
1.3.3. Pěstounská péče	12
1.3.4. Pěstounská péče na přechodnou dobu	14
1.3.5. Poručenství.....	14
1.4. Zprostředkování náhradní rodinné péče	15
1.4.1. Vyhledávání dětí vhodných pro náhradní rodinnou péči.....	16
1.4.2. Odborné posouzení žadatele o NRP	18
1.4.3. Vlastní zprostředkování NRP	19
1.4.4. Převzetí dítěte	20
1.5. Identita	20
1.6. Pravda ve výchově	21
1.6.1. Jak by měli rodiče postupovat	22
2. Cíl práce a hypotézy	25
2.1. Cíle práce	25
2.2. Hypotézy	25
3. Metodika	26
3.1. Použité metody a techniky výzkumu	26
3.2. Charakteristika souboru	27
4. Výsledky.....	28
4.1. Sociální pracovníci OSPOD	28
5. Diskuse	44
6. Závěr	49
7. Seznam použitých zdrojů	51

8.	Klíčová slova.....	53
9.	Seznam příloh.....	54

Úvod

Při osvojení přijímají manželé či jednotlivci opuštěné dítě za vlastní a mají k němu stejná práva i povinnosti, jako by byli jeho vlastními rodiči. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi. Zároveň získává příjmení nových rodičů. Na rozdíl od biologického rodičovství mají osvojitelé jeden úkol navíc, a to sdělit dítěti pravdu o osvojení. Podle Z. Matějčka má dítě vždy o sobě vědět alespoň tolik, kolik vědí ostatní lidé kolem něho. (10)

Přesto u některých náhradních rodičů převažuje strach, aby se nezměnil vztah dítěte k nim. Bojí se jaká bude jeho reakce, jak se dokáže smířit s faktem, že není vlastní a tuto skutečnost zatajují.

Otázka náhradní rodinné péče je v současné době hodně medializovaná. Často se v televizi objevují pořady o tom jak, se pro opuštěné dítě podařilo nalézt vhodnou rodinu. K zájmu o tuto problematiku mě blíže přivedlo několik předmětů během mého studia, které se o náhradní rodinné péči v širším smyslu zmínili. Když jsem následně vybírala téma své bakalářské práce, věděla jsem, že by se mělo týkat dětí, a proto jsem záměrně zvolila oblast náhradní rodinné péče. Má práce je zaměřena na problematiku sdělování pravdy osvojeným dětem. Je to pro adoptivní rodiče velmi těžký úkol, avšak pokud tak učiní, předejdou tím řadě komplikací, ke kterým by mohlo dojít v případě, že tuto pravdu zatají. V této práci zjišťuji názory sociálních pracovníků, kteří se zabývají náhradní rodinnou péčí a žadatelů o náhradní rodinnou péči na sdělování pravdy. Bakalářská práce nezjistí, jak se adoptivní rodiče nakonec k tomuto problému v soukromí postaví a zda pravdu dítěti sdělí, ale pokusí se zmapovat, jaký je jejich názor na tento problém v době, než převezmou dítě do fyzické péče.

1. Současný stav

1.1. Opuštěné děti

Opuštěné dítě je dítě, které se ne vlastní vinnou ocitlo bez vlastní rodiny a není žádná naděje na změnu poměrů, které jsou v původní biologické rodině. (4)

V České republice žije obdobně jako v jiných evropských zemích 1% dětí (kolem 20 000), které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Pouze 2% z této skupiny jsou úplní sirotci a 98% dětí tedy svou vlastní rodinu má, ale ta se o ně z nejrůznějších důvodů nemůže, nechce nebo neumí starat. (5)

Rodina zprostředkovává jedinci jeho základní sociální začlenění, na počátku životní dráhy ho pak vybavuje určitým sociálním statutem. Doprovází člověka téměř po celý život, i když v jednotlivých životních fázích jde o různé věci. (6)

Výchova dítěte v dobře fungující rodině je nepochybně ten nejlepší způsob, jak předcházet jakýmkoliv pozdějším potížím, které mohou ovlivnit vývoj dítěte ať již fyzickým (poruchy trávení, slabý imunitní systém), duševním (deprivace, problémové chování, dětská neuróza) nebo sociálním (dětská kriminalita, drogová závislost). Pokud rodina neplní svou zodpovědnost vůči dítěti, je důležité, aby bylo nalezeno nové rodinné prostředí či nová rodina co nejdříve. (15)

Nová rodina (náhradní) je rodina, která přejímá roli biologických rodičů. Důležitou součástí přijetí této role je dostatečné přijetí tohoto faktu. Jedině tehdy může být náhradní rodina plně funkční kompenzací rodičovské role. (9)

1.2. Náhradní výchovná péče

Náhradní výchovná péče je forma péče o děti, které z nejrůznějších důvodů nemohou být vychovávány ve vlastní rodině. Existují dva typy náhradní výchovné péče. Prvním typem je ústavní péče, o níž rozhoduje soud. Ústavní výchova se mnohdy stává konečným řešením situace ohroženého dítěte, namísto včasného a citlivého nalezení náhradní rodiny. Patří mezi nečastější formy náhradní výchovné péče, kde jsou děti

vychováány až do své dospělosti. Druhým typem je pak náhradní rodinná péče (NRP). (5, 4)

1.3. Náhradní rodinná péče

V preambuli Úmluvy o právech dítěte je uvedeno, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí a v atmosféře štěstí, lásky a porozumění. Ne všechny děti mají to štěstí a z různých důvodů se ocitají mimo vlastní rodinu. Proto si náhradní rodinná péče klade za cíl, aby dítě bylo vychovááno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Jedná se zejména o adopci (osvojení) a pěstounskou péči. (18, 12)

Model rodiny tvořené rodiči a dětmi je velice stabilní. Proto se funkční formy náhradní rodinné péče (dále jen NRP) snaží o to, aby se alespoň v něčem podobaly dvougenerační rodině. (13)

Přední odborníci formulovali na základě dlouhodobých zkušeností tři hlavní důvody, proč je lepší dítěti nabídnout péči v domácím prostředí, místo umístění v zařízení:

- dát dítěti trvalého vychovatele,
- umožnit dítěti vyrůstat a získat postavení v heterogenní skupině sourozenců,
- dát dítěti pocit jistoty a bezpečí ve stálém rodinném prostředí. (16)

1.3.1. Osvojení (adopce)

Osvojení patří mezi tradiční instituty rodinného práva. První zmínka v zákoně pochází patrně již ze starého Říma. Osvojení právně zakotveno v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů. (12, 21)

Při osvojení dochází mezi osvojitelem a osvojencem ke vzniku poměru, jaký je mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele pak poměr příbuzenský. Osvojení je institut, který má vytvořit obdobné vztahy, jaké jsou mezi rodiči a jejich dětmi tam, kde se přirozené podmínky pro rodičovský vztah nemohou v plné míře uplatnit. Základním účelem osvojení je vytvořit nezletilým dítětem, kterým se nedostává řádné výchovy ze strany rodičů, příznivé rodinné prostředí s rodinnou výchovou, péčí a

láskou, v němž by byly zajištěny všechny předpoklady pro jejich harmonickou výchovu. Zároveň se snaží vyřešit problém bezdětnosti mnoha manželských párů. (21, 14)

O osvojení rozhoduje soud a před jeho rozhodnutím musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucích osvojitelů, a to na jejich náklady. Osvojení je možné jen za předpokladu, že bude plnit své společenské poslání. A to je právě to, co se má ukázat v tzv. předadopčním šetření. (21, 11)

O předadopční péči rozhoduje ve správním řízení obecní úřad obce s rozšířenou působností příslušný dle trvalého bydliště dítěte. (22)

Osvojit lze pouze nezletilé dítě. Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl. Osvojit dítě může manželská dvojice, manžel nebo manželka rodiče dítěte i osamělá osoba. (11)

Zákon o rodině rozlišuje dva typy osvojení, zrušitelné a nezrušitelné. Pro nezrušitelné osvojení je stanovena minimální věková hranice osvojovaného nezletilého dítěte jeden rok. Toto osvojení není možné zrušit. Jak u zrušitelného tak i u nezrušitelného osvojení nyní platí, že soud na návrh osvojitele zároveň rozhodne, aby byl osvojitel zapsán v matrice místo rodiče osvojence. V důsledku toho jsou osvojitelé, resp. osvojitel, uváděni jako rodiče, resp. rodič, dítěte v rodném listě dítěte, který je úplným výpisem z matriky. Cílem zápisu osvojitele do matriky místo rodiče osvojence je prohloubit i v tomto směru poměr mezi osvojitelem a osvojencem a přiblížit jej co nejvíce poměru pokrevního rodiče a dítěte. K dosažení tohoto příznivého stavu přispívá i odstranění formální zmínky o tom, že se nezletilé dítě nestalo členem rodiny v důsledku pokrevního poměru, ale osvojením. (21, 20, 11)

1.3.2. Mezinárodní osvojení

Osvojení dětí do ciziny a z ciziny, tj. mezinárodní osvojení, je forma náhradní rodinné péče vhodná v případě, že se pro dítě nedaří najít vhodnou náhradní rodinu v zemi původní.

Mezinárodní osvojení je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého 29. 5. 1993. V České republice vstoupila tato úmluva

v platnost 1. 6. 2000 a spolu se zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, umožňuje osvojení dětí do ciziny a z ciziny. (11)

Cílem této Úmluvy je vytvořit záruky toho, aby se mezinárodní osvojení uskutečňovala v nejlepším zájmu dítěte a respektovala jeho základní práva, uznávaná mezinárodním právem. Dále vytvořit systém spolupráce mezi smluvními státy zajišťující, aby byly tyto záruky respektovány, a tak se předcházelo únosům, prodeji a obchodování s dětmi. Posledním cílem je zabezpečit ve smluvních státech uznání osvojení, uskutečněných v souladu s Úmluvou. (19)

Haagská úmluva mimo jiné nařizuje signatářským státům, aby na svém území určily jeden ústřední orgán, který bude za osvojení dětí do zahraničí odpovědný. U nás tuto funkci zprostředkovatele plní Úřad pro mezinárodní ochranu dětí v Brně. (11)

1.3.3. Pěstounská péče

Pěstounská péče je státem zaručená a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče. Za předchůdce dnešní pěstounské péče lze považovat někdejší instituci kojných. S tou se setkáváme již ve starověku v městských státech řeckých a stejně tak v Římě. (4, 12)

Pěstounská péče je upravena v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, dále v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, v platném znění, v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění a právních předpisech o sociálním zabezpečení. (11)

Cílem pěstounské péče je poskytnout náhradní rodinnou péči dětem, pokud:

- dlouhodobě nemohou vyrůstat v prostředí své biologické rodiny,
- ústavní péče ohrožuje nebo narušuje jejich vývoj,
- z nejrůznějších důvodů nemohou být svěřeni do osvojení.

V současné pěstounské péči může být dítě svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Jediným rozhodujícím činitelem z hlediska právního je tu zájem dítěte. Pěstounskou péčí nevzniká příbuzenský vztah mezi dítětem a pěstouny. Tyto vztahy se přesto obvykle neformálně vytvářejí a udržují. (4, 11)

Svazek pěstounů s dítětem je podstatně volnější, než je tomu při osvojení. To přináší své výhody, ale i nevýhody.

Osoba pěstouna musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti, ale jen v běžných věcech

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu. Ze závažných důvodů může soud rozhodnout o zrušení pěstounské péče. Soud je oprávněn stanovit pěstounovi povinnost podávat o výkonu pěstounské péče pravidelné zprávy soudu.

Dítěti v pěstounské péči nejprve zůstává příjmení po vlastních rodičích, později však může v některých případech dojít ke změně jména na matrice. Není vyloučen styk biologických rodičů s dítětem. Naopak v některých případech může být tento styk i podstatně omezen. Je-li dítě již ve věku, kdy je schopno samo posoudit obsah pěstounské péče, má být zajištěno jeho vyjádření ke svěření. (11)

V praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče – individuální a skupinová. Individuální pěstounská péče probíhá v běžném rodinném prostředí. Skupinová pěstounská péče probíhá v tzv. zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS dětských vesničkách. (4)

Pěstounská péče zaručuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěti i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Jak uvádí zákon o státní sociální podpoře, jsou dávkami pěstounské péče:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna a odměna pěstouna ve zvláštních případech,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení motorového vozidla. (23)

Pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte nebo může být zrušena jen z závažných důvodů rozhodnutím soudu. (4)

1.3.4. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí účinná od 1. 6. 2006 stanovila novou podobu náhradní rodinné péče - pěstounská péče na přechodnou dobu. Jde o dočasný pobyt dítěte v pěstounské rodině.

Zákon o rodině definuje, kdy je možné, aby soud rozhodl o této formě NRP. Pěstounská péče na přechodnou dobu je určena:

- dětem, které nemůže rodič ze závažných důvodů vychovávat určitou dobu,
- dětem jen do doby než je možné získat souhlas biologického rodiče k osvojení (tzv. blanketový souhlas po 6 týdnech od narození dítěte),
- dětem jen po dobu než je vydané pravomocné rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení (soud rozhodne, že u biologických rodičů není tzv. kvalifikovaný nebo žádný zájem). (21)

Po uplynutí těchto přechodných skutečností dítě odchází od pěstounů zpět do biologické rodiny, osvojení nebo jiné pěstounské rodiny. Pouze po dobu kdy je dítě v péči pěstounů na přechodnou dobu, mají pěstouni nárok na dávky pěstounské péče státní sociální podpory.

Jedná se o novou formu NRP, která klade na budoucí pěstouny velké nároky ohledně výchovných zkušeností, ale i jejich finančního zajištění po dobu, po kterou nebude v rodině žádné dítě. (24)

1.3.5. Poručenství

Tento institut vnesla do právní úpravy novela zákona o rodině z roku 1998. Poručenství může do značné míry naplňovat funkci náhradní rodinné výchovy, i když hlavním společenským úkolem tohoto institutu je ochrana nezletilého dítěte pro jeho specifické postavení, kdy nemá plnou způsobilost k právním úkonům s ohledem na svůj věk. (24)

Podle zákona o rodině stanoví soud poručníka dítěti v případě, že:

- rodiče dítěte zemřeli,
- byli zbaveni rodičovské odpovědnosti,
- byl pozastaven výkon jejich rodičovské odpovědnosti,
- nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (a proto nejsou nositeli rodičovské odpovědnosti).

Jak uvádí zákon o rodině, poručník bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů. (21)

Pokud bude poručník péči o dítě osobně vykonávat, má on i dítě nárok na totéž hmotné zabezpečení, jako by šlo o pěstounskou péči. Poručník je zákonným zástupcem dítěte. Nevzniká mezi nimi ze zákona takový poměr jako mezi rodiči a dítětem. (11)

Soud ustanoví poručníkem především toho, koho doporučili rodiče. Není-li rodiči doporučen nikdo, stanoví soud poručníkem někoho z příbuzných nebo osob blízkých dítěti či jeho rodině popřípadě jinou fyzickou osobu. (21)

1.4. Zprostředkování náhradní rodinné péče

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče je velmi zodpovědný úkol, který spočívá především ve vyhledávání dětí vhodných k osvojení nebo ke svěřením do pěstounské péče a nalezení vhodných osvojitelů nebo pěstounů pro tyto děti. Osvojení nebo pěstounská péče v České republice a osvojení dětí z ciziny do České republiky se zprostředkuje jen na žádost fyzické osoby, která má zájem osvojit dítě nebo přijmout dítě do pěstounské péče.

Zprostředkování NRP je upraveno v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dítěte, v platném znění.

Osvojení a pěstounská péče jsou v České republice zajišťovány krajskými úřady a ministerstvem práce a sociálních věcí. Osvojení dětí z České republiky do ciziny nebo dětí z ciziny do České republiky zajišťuje Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí. (22)

Žadatelé o náhradní rodinnou péči se většinou odlišují podle toho, zda žádají o osvojení či o pěstounskou péči. *Žadatelé o adopci* jsou ve většině případů manželské

páry, které z nějakého důvodu nemohou mít vlastní dítě. Většina žadatelů si přeje co nejmenší dítě a bohužel bývají často velmi nároční co se týká rodinné a osobní anamnézy. *Žadatelé o pěstounskou péči* často vychovali své vlastní děti a přijímají do péče starší děti se složitou sociální, rodinnou a osobní anamnézou. Těmto dětem poskytují péči nejen základní, ale i léčebnou, rehabilitační a resocializační. (9)

Žadatel podává žádost o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče na příslušném obecním úřadě obce s rozšířenou působností. V žádosti o zařazení do evidence žadatelů podané obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností žadatel uvede údaje a připojí doklady potřebné pro vedení spisové dokumentace. Samotná žádost společně s podklady slouží k formálnímu posouzení požadavků kladených žadatelem na potencionální dítě a zároveň posouzení ekonomického, zdravotního a sociálního potenciálu žadatele. Žadatel je na základně správního rozhodnutí zařazen do registru žadatelů o náhradní rodinnou péči. Souběžně s evidencí žadatelů je na krajském úřadu vedena evidence dětí vhodných pro náhradní rodinnou péči, pro něž jsou intenzivně vyhledávané konkrétní osoby pro osvojení nebo adopci. (22, 14)

Za hlavní ideu zprostředkování náhradní rodinné péče je v České republice považován zájem a blaho konkrétního dítěte.

Dalšími formulovanými principy při zprostředkování NRP, na základně praktických zkušeností jsou:

- zásadně hledáme rodiče pro dítě, nikoliv naopak,
- noví rodiče musejí dítě bezvýhradně přijmout,
- náhradní rodinná péče nekončí zprostředkováním nového svazku. (16)

1.4.1. Vyhledávání dětí vhodných pro náhradní rodinnou péči

Zprostředkování náhradní rodinné péče spočívá, jak bylo již výše zmíněno, na jedné straně ve vyhledávání dětí vhodných pro náhradní rodinnou péči. Těmi jsou mimo jiné osiřelé děti. Avšak případy skutečně osiřelých dětí, kterým zemřeli oba nebo jeden z rodičů, se nachází v evidenci dětí o NRP velmi zřídka. V těchto případech většinou péči o dítě přebírají prarodiče či jiní blízcí příbuzní dítěte. Do náhradní rodinné péče jsou nahlašovány hlavně děti, které jsou tzv. sociálně osiřelé. To znamená děti, které

sice mají matku a otce nebo pouze jednoho z nich, ale ti se o ně nemohou, nechtějí nebo neumějí starat.

Děti jsou do evidence krajského úřadu nahlašované obecním úřadem obce s rozšířenou působností. Ten ve spolupráci s ústavními zařízeními a obcemi vyhledává děti vhodné do NRP. Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí má obecní úřad obce s rozšířenou působností povinnost nejméně jednou za tři měsíce navštívit dítě s nařízenou ústavní výchovou a sledovat jeho rodinnou situaci. Ústavní zařízení jsou povinna neprodleně oznamovat obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností děti vhodné do NRP.

Děti vhodné pro osvojení (adopci) jsou děti, u kterých se předpokládá méně problémový zdravotní a psychomotorický vývoj a je možné předat je do náhradní rodinné péče zejména v raném věku. Musí být u nich vyřešen právní vztah s původní rodinou. (24)

Děje se tak podle zákona o rodině několika způsoby:

- souhlas zákonného zástupce dítěte,
- souhlasu není třeba pokud soud vysloví tzv. kvalifikovaný nezájem, jestliže po dobu nejméně šesti měsíců rodiče neprojevovali opravdový zájem o dítě či po dobu 2 měsíců od narození dítěte neprojevovali žádný zájem o dítě,
- byli rozhodnutím soudu zbaveni rodičovské zodpovědnosti,
- byli zbaveni způsobilosti k právním úkonům. (21)

Děti vhodné pro pěstounskou péči jsou většinou sociálně osiřelé děti, které vyžadují nejen trvalou individuální péči, ale i dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Jedná se především o děti, které „nejsou právně volné“, o děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, staršího věku, skupiny sourozenců nebo děti jiného etnika (u nás hlavně děti rómské). (24)

Jak již bylo zmíněno výše (kapitola 1. 3. 3. Pěstounská péče) je-li dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost samo schopno vyjádřit svobodně svůj názor a poznatky, je třeba při výchovných opatřeních na jeho názor a poznatky vzít zřetel. (21)

Přijmout starší dítě či dítě jiné národnosti je úkol velice obtížný. Vyžaduje od budoucích pěstounů na prvním místě laskavost, trpělivost a odhodlanost čelit případným obtížím jak ze strany dítěte, tak i jeho původní rodiny. Přijetí postiženého dítěte vyžaduje od pěstounů rovněž obecnou znalost problematiky postiženého dítěte, informovanost o zdravotním stavu a vývoji, reálné představy o jeho specifických potřebách, možnostech a případných vývojových odchylkách. (4)

1.4.2. Odborné posouzení žadatele o NRP

Žadatel podává žádost o NRP na obecním úřadu obce s rozšířenou působností příslušného dle jeho trvalého bydliště. Sociální pracovnice navštíví rodiče doma a zjistí jejich bytovou a rodinnou situaci. Po posouzení a zpracování všech dostupných informací postoupí žádost a veškerou dokumentaci příslušnému krajskému úřadu. (24, 11)

Před přijetím dítěte absolvují budoucí rodiče přípravný kurz pro žadatele, který zajišťuje krajský úřad sám nebo ve spolupráci s jiným úřadem nebo pověřená osoba. Posláním přípravného kurzu je poskytnout budoucím osvojitelům nebo pěstounům potřebné minimum vědomostí o specifických otázkách náhradní rodinné péče, zprostředkovat reálné informace o situaci a potřebách dětí, žijících mimo vlastní rodinu a umožnit náhled na vlastní předpoklady pro přijetí dítěte.

Kurz probíhá formou přednášek, skupinových diskusí či výcvikových seminářů. Přípravu považuje zákon za potřebnou a účelnou pro každého žadatele s výjimkou odůvodněných případů žadatelů, kteří ji v souvislosti s převzetím dítěte již dříve absolvovali, kteří mají dítě ve své péči a prokazují dobré výchovné schopnosti nebo kterým závažné důvody neumožňují přípravy se účastnit. Náklady spojené s realizací přípravných kurzů nese úřad nebo pověřená osoba, žadatelé si platí pouze dopravu, stravování a ubytování. (4)

Odborné posouzení žadatelů o NRP provádí Krajský úřad podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších právních předpisů a následně rozhoduje o jejich zařazení do evidence osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny.

Při odborném posouzení vycházejí pracovníci náhradní rodinné péče krajského úřadu z podkladů obsažených ve spisové dokumentaci postoupené OÚ obce s rozšířenou působností, z posouzení psychického a zdravotního stavu žadatelů psychologem a lékařem krajského úřadu a z výstupů z kurzu přípravy, které se žadatelé v průběhu posouzení zúčastní, popř. je potřeba doplnit ještě některé další podklady pro rozhodnutí. (24)

1.4.3. Vlastní zprostředkování NRP

V každém kraji pravidelně zasedá tzv. poradní sbor pro náhradní rodinnou péči. Jedná se o tým odborníků složený z pracovníků náhradní rodinné péče krajského úřadu, sociálních pracovníků, psychologů, dětských lékařů, ředitelů kojeneckých ústavů, dětských domovů či jiných ústavních zařízení. Úkolem poradního sboru je posouzení jednotlivých případů opuštěných dětí, které mohou být předány do nové rodiny a z evidence žadatelů na základě celkového zhodnocení žádostí budoucích rodičů doporučení konkrétním dětem vhodné rodiny.

V České republice je 14 krajů, tzn. že je 14 pracovišť náhradní rodinné péče. Pokud se nepodaří najít vhodného žadatele pro vhodné dítě, postoupí se žádost mezi dalších 13 pracovišť, aby se zvýšila šance úspěšného zprostředkování NRP.

Jestliže se ani touto cestou nepodaří najít dítěti vhodnou rodinu, tak po třech měsících, kdy je dítě evidováno u krajského úřadu, jsou údaje z evidence o dítěti postoupeny Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR do Prahy. Pokud se ani ministerstvu po dalších třech měsících, kdy je dítě vedeno v jeho evidenci, nepodaří zprostředkovat náhradní rodinnou péči, je kopie údajů z jeho evidence postoupena Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně k zařazení dítěte do evidence pro zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině. Tuto cestu lze volit jen u dětí vhodných k osvojení, a to do předškolního věku. (24)

1.4.4. Převzetí dítěte

Žadatelé, jsou o konkrétním vhodném dítěti pro osvojení nebo pěstounskou péči informováni krajským úřadem a poté mají 30-ti denní lhůtu na podání žádosti o svěřeni nezletilého dítěte do předadopční nebo předpěstounské péče.

Potencionální rodiče převezmou děti nejčastěji z kojeneckého ústavu nebo dětského domova. Mohou dítě při přijímání z kojeneckého ústavu navštívit, jsou informováni o původu dítěte, zdravotním a psychickém stavu, právní situaci a dalších důležitých okolnostech. Jestliže se rodiče pro toto dítě rozhodnou, pak si je po několika dalších návštěvách a vyřízení nezbytných formalit mohou převzít do své osobní péče.

(4)

1.5. Identita

Potřeba pozitivní identity je jedna ze základních psychických potřeb, které by měli být uspokojovány v náležitě míře a ve vhodné době, má-li se lidská osobnost vyvíjet zdravě. Výsledkem uspokojení této potřeby je pozitivní přijetí sama sebe, což se mimo jiné pokládá za jednu ze základních podmínek pro pozitivní přijímání druhých lidí a pro uspokojivé společenské zařazení daného lidského jedince. (12)

Novější psychologické směry se ji pokoušejí vymezit na tři následující oblasti:

1. jako hluboký pocit vlastní totožnosti, který je založen na zkušenosti, na prožívání vlastní kontinuity, vlastního pokračování a trvání v čase (já jsem já),
2. jako ztotožnění jedince s jeho životními rolemi (syn, manžel, strýc, vnuk, projektant, apod.),
3. jako prožívání přináležitosti, příslušnosti k určitým – větším či menším – sociálním skupinám či společenským celkům (jsem Čech, Moravan,...). (8)

Identita má některé vnější znaky, jako např. jméno a příjmení, občanský průkaz, cestovní pas, ale také rodinná přízviska, kamarádské přezdívky apod. Patří sem i naše národnost a státní příslušnost.

Dle slov Z. Matějčka, důležitou součástí identity je i náš původ a naše životní historie, neboť jedno i druhé podléhá zájmu společenského okolí a společenského hodnocení.

Přijetí „cizího“ dítěte je u nás pocítováno sice jako něco společensky žádoucího a obecně velice prospěšného, ale přece jenom nezvyklého, zvláštního, mimořádného. Díky tomu je i společensky „ostře sledováno“ a je vystaveno mnohdy až vtíravému zájmu. To je jeden ze závažných problémů, s nímž se adoptivní rodiče a pěstouni nutně setkávají a s nímž zápasí. Mají tendenci stylizovat se do postavení vlastních rodičů se vším všudy. Protože jimi ale ve skutečnosti nejsou, těžko se zbavují napětí, nejistoty a pochybností, jež stále zůstávají v pozadí. Nejspolehlivější obranu mohou nalézt jen sami v sobě, v přijetí své pravé a skutečné identity náhradních rodičů.

V obraně rodičovské identity mají svůj původ otázky: 1. Zdali lze fakt adopce před dítětem a před veřejností utajit? 2. Je vůbec dobře takovou věc utajovat?

Psychologická teorie, praxe i běžná životní zkušenost dávají jasnou a jednoznačnou odpověď: Nikoliv! Prakticky žádná organizační a technická opatření nemohou s dokonalou jistotou zabránit, aby se věc neprozradila. Prozradí-li se, dochází k tomu velmi často v nejméně vhodnou dobu a za krajně nepříznivých okolností. Prozrazení v nepravý čas a nepravým způsobem je jedno z největších nebezpečí, která adoptivnímu svazku hrozí. Velmi často působí totiž otřes v dosud budované nebo již vybudované identitě dítěte, a to do té míry, že dojde ke ztrátě důvěry a odcizení, někdy přímo k odvetnému či „mstivému“ jednání vůči původcům tohoto otřesu. Je to na straně dítěte příznakem zhroucení jeho dosavadní rodinné identity, jeho dosavadního rodinného „já“. (12)

1.6. *Pravda ve výchově*

Dítě přijímá za vlastní tu osobu, která se k němu mateřsky chová, nikoli osobu, která ho porodila. Neexistuje žádný hlas krve. Adoptivní rodiče, pěstouni či jiní vychovatelé dítěte v náhradní rodinné péči jsou psychologicky pravými rodiči, pokud dítě skutečně za vlastní přijmou. Jestliže se náhradní rodiče bojí prozradit dítěti a veřejnosti, že se jim nenarodilo, ale že je přijali za své, znamená to, že sami své

náhradní psychologické rodičovství považují za něco méně hodnotného, než rodičovství vlastní. S takovýmto pocitem se pak špatně žije a také špatně vychovává. Jestliže je jakákoli rodičovská identita založena na nepravdě, je velmi vratkou základnou na níž by měla být budována životní jistota dítěte. (7, 12)

Je důležité říci dítěti pravdu a říkat mu jí opakovaně. Tím rodiče nejlépe předejdou hrozícím komplikacím, které jsou většinou daleko vážnější než ty, které přináší náležitá informovanost dítěte. Adoptivní rodiče přijali dítě za vlastní, podle zákona si je osvojili, chtějí být jeho novými rodiči a dělají všechno, aby se jimi i psychicky stali. Následkem toho jsou pak daleko více vystaveni pokušení, aby pravý stav věcí před dítětem, před svým společenským okolím a nakonec i sami před sebou zatajili. (11)

Dítě má vždy vědět alespoň tolik, kolik vědí ostatní lidé okolo něho, aby nebylo nepříjemně nějakými otázkami nebo poznámkami zaskočeno. Pravda je tou nejlepší ochranou adoptivního svazku. (11, 7)

Jak uvádí Matějček, Z. ve svém desateru náhradní rodinné péče (viz. Příloha č. 1), zatajená pravda je v lidských vztazích nebezpečná. Nový svazek nemůže pojistit sebelepší zákon, ale pravda. Dítě má vždy o sobě vědět víc, než vědí ostatní. To proto, aby nebylo zaskočeno informacemi, kterým nerozumí a které mohou neblaze poznamenat jeho vztah k rodinným vychovatelům. Jeho identita dítěte v náhradní rodinné péči má být jasná, čistá, spolehlivá. (10, 12)

1.6.1. Jak by měli rodiče postupovat

Dítěti je třeba o adopci něco říci, ale je také potřeba s dítětem tuto skutečnost sdílet. Dítě má s vědomím, že je osvojené vyrůstat. Pro jeho nové rodiče to současně znamená, že mají v tomto vědomí vychovávat. Je proto omyl, když si osvojitelé myslí, že když jednou dítěti řekli, že se nenarodilo jim, ale jiné mamince, že tím učinili své vychovatelské povinnosti zadost. (11)

Rodiče by neměli čekat až se dítě začne samo ptát, ale měli by začít s vysvětlováním sami. Vývojově vhodná doba je již okolo tří let. Celý předškolní věk je však také ještě přijatelný. Zásadně by se však nemělo nic odkládat až do školního věku.

Přinejmenším před nástupem do školy by dítěti v této věci mělo být vše jasné. Ale nejen dítěti, také jeho rodičům i jejich společenskému okolí. (11, 7)

Ve svém psychickém vývoji dítě za normálních okolností v tomto období končí fázi batolete a stává se dítětem předškolním. Charakteristickým znakem tohoto období je, že si dítě začíná fixovat znalost pravidel funkce okolního světa. Uvědomuje si již nějaký řád, který ve světě a hlavně v rodině panuje. Nové informace přijímá otevřeně, bez problémů, nerozebírá je horem dolem. Je to doba vrcholné sugestibility dítěte a je třeba jí náležitě využít. Pozdější sdělení je vždy problematické. Čím je dítě starší, tím více má jakákoli informace o těchto věcech ráz prozrazení. Je toho najednou příliš mnoho, než aby to dítě umělo najednou a zcela přirozeně pochopit. Je to pro ně otřes a jeho reakce proto nezřídka bývá rozpačitá, někdy křečovitá, někdy odmítavá, plná vnitřních konfliktů. Tyto vnitřní konflikty jsou v takovém případě zdrojem dalších komplikací. Vzniklé napětí, jehož podkladem je úzkost ze ztracené jistoty se nutně mění v agresivitu, která je pak zaměřována proti domnělému viníkovi, což v našem případě jsou jeho rodiče. Z toho vyplývá, že čím dříve rodiče dítě seznámí s pravdou, tím lépe tuto skutečnost bude přijímat. (17, 11)

Zvláště nebezpečným věkem z tohoto hlediska je vývojové období označované jako střední školní věk, tj. přibližně od 9 do 13 let. Příznačné je, že právě v tomto věkovém rozmezí většina dětí, kterým byl fakt adopce zatajen, sama odhalí pravý stav věcí, nebo pojme jen nějaké neurčité podezření, se kterým není schopno se vyrovnat.

Nejlépe je na situaci nijak nepřipravovat, ale využít příležitosti. Třeba pohádky o Plaváčkovi nebo nějaké jiné obdobné. Někdy může inspirovat i pořad v televizi, na který se společně rodina dívá, vyprávění babičky a dědečka o jejich dětství, nebo cokoliv jiného, na co se může navázat nenuceně vyprávěním. (11)

Vyprávění dítěti či jakékoliv sdělení, týkající se jeho původu by se nikdy nemělo zásadně měnit. Je možné k němu přidávat další podrobnosti, rozvíjet ho, může se podle současného naladění dítěte něco více či méně zdůraznit, ale dítě se nesmí nechávat v citovém zmatku nebo nejistotě. Proto má mít vyprávění také vždy pozitivní citové zabarvení. (7)

Rodiče by se neměli bát mluvit o biologických rodičích dítěte, ale měli by tak činit klidně a věcně. Skutečnost, že rodiče dítě opustili by měli zpravidla převádět na nemoc. Pod pojem nemoc, lze totiž zařadit nemoci jak duševní tak morální a rodiče se tak pohybují v mezích pravdy. Adoptivní rodiče by neměli záměrně vytvářet falešný příběh a vymýšlet si možnou představu o tom jak dítě žilo dříve. (7, 1)

Dětem by pak měli rodiče zdůrazňovat radostné zážitky, které společně prožili, ale hlavně počátek těchto radostných prožitků. Dětem je pak jasné, že svou existencí udělalo novým rodičům radost. Osvojení je něco, za co se nemusí nikdo stydět a nejméně dítě samo. Proto je důležité, aby dítě o sobě vědělo co nejvíce a ne aby umělo pouze správně odpovídat. (7)

2. Cíl práce a hypotézy

2.1. Cíle práce

Cílem práce je zjistit názory sociálních pracovníků NRP oddělení sociálně - právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) obecních úřadů obce s rozšířenou působností v Jihočeském kraji na sdělování pravdy o osvojení. Druhým cílem je zmapovat postoje žadatelů o osvojení v evidenci Krajského úřadu Jihočeského kraje na tuto problematiku.

2.2. Hypotézy

Hypotéza 1

Sociální pracovníci náhradní rodinné péče OSPOD souhlasí s tím, aby osvojitelé sdělovali osvojencům pravdu o osvojení.

Hypotéza 2

Většina žadatelů o náhradní rodinnou péči má záměr sdělit dítěti pravdu o osvojení.

3. Metodika

3.1. Použité metody a techniky výzkumu

K dosažení výzkumných cílů byla zvolena strategie kvantitativního výzkumu. U prvního souboru, kteří tvořili sociální pracovníci NRP OSPOD obecních úřadů obce s rozšířenou působností Jihočeského kraje, byla využita technika dotazníku. Pro výzkum byl sestaven dotazník, který zjišťoval názory sociálních pracovníků, zabývajících se NRP, na sdělování pravdy o osvojení osvojovaným dětem. Dotazník obsahoval 22 otázek, které byly zaměřeny na to, jaký mají sociální pracovníci názor na sdělování pravdy o osvojení (viz. Příloha č. 2). Otázky v dotazníku byly otevřené i uzavřené. Dotazníky s obálkou a předepsanou zpáteční adresou byly sociálním pracovníkům NRP předány prostřednictvím pracovnice krajského úřadu Jihočeského kraje při poradě pracovníků NRP. Dotazníkové šetření probíhalo od září roku 2006 do května 2007.

U druhého souboru který je tvořen žadateli o osvojení v evidenci Krajského úřadu Jihočeského kraje za rok 2006, jsem zvolila techniku obsahové analýzy dat. Buriánek uvádí, že jde o techniku analýzy dokumentů, založené na objektivním a systematickém popisu komunikačního sdělení. (6)

Žadatelé se podrobují psychologickému vyšetření, které se skládá z pohovoru s psychologem, sociální pracovnící a vyplňování psychotestů. Jejich součástí je i Dotazník pro osvojitele (pěstouny), který obsahuje 76 otázek. V rámci mého výzkumu jsem se zaměřila pouze na otázky č. 67 a 68. Manželské páry podávají společnou žádost o zařazení do evidence osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny dítěte (o zprostředkování NRP). Avšak dotazník vyplňují v rámci psychologického vyšetření každý zvlášť.

Výsledky výzkumného šetření jsou vyjádřeny v procentech a graficky zpracovány.

3.2. Charakteristika souboru

V souladu se zadanými cíli jsou vytvořeny dva výzkumné soubory. První tvoří sociální pracovníci NRP oddělení sociálně - právní ochrany dětí úřadů obce s rozšířenou působností v Jihočeském Kraji. Jedná se celkem o 17 pracovišť, přičemž dotazníky byly vyplněny na 13 z nich, tj. 76,5% z výběrového souboru. Jednotlivé obecní úřady obcí s rozšířenou působností jsou uvedeny v příloze č. 3

Druhá skupina se skládá ze souboru respondentů, kteří v roce 2006 na krajském úřadu, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, v rámci psychologického vyšetření vyplnili Dotazník pro osvojitele (pěstouny). Jedná se o manželské páry (bezdětné či s vlastními dětmi v rodině, které nejsou osvojené) i samožadatele. Jednalo se o žadatele, kteří si podali první žádost o osvojení. Za rok 2006 vyplnilo na krajském úřadu v rámci psychologického vyšetření dotazník pro osvojitele(pěstouny) 63 žadatelů o osvojení. Z tohoto souboru bylo 32 manželských párů a 1 samožadatelka. Dva z žadatelů tento dotazník nevyplnili a podstoupili pouze ústní psychologické vyšetření. Z celkového počtu 63 žadatelů bylo tedy vyhotoveno 61 dotazníků, tj. 96,8% z výběrového souboru. Manželské páry, které si podávají druhou a další žádost, nebyli do souboru zařazeni, jelikož v tomto případě přicházejí na krajský úřad pouze na psychologické přešetření, v jehož rámci se tento dotazník nevyplňuje.

4. Výsledky

4.1. Sociální pracovníci OSPOD

Na otázku č. 1 „Kolik let pracujete jako sociální pracovník NRP?“ následovali tyto odpovědi: 7,7%, tj. 1 respondent, uvedl, že délka jeho praxe je kratší než 1 rok. 1 respondent, což je 7,7% odpověděl, že jeho praxe je dlouhá 1 rok. 15,4%, tj. 2 dotazovaní, uvedli, že jejich praxe trvá 3 roky. 3 respondenti, tj. 23,0% odpověděli, že jejich praxe je dlouhá 4 roky. 1 respondent, což je 7,7% uvedl, že je v praxi 6 let. 15,4%, což představuje 2 respondenty, odpověděli, že jejich praxe je dlouhá 15 let. 1 respondent, tj. 7,7% uvedl, že délka jeho praxe je 16 let. 7,7%, což je 1 respondent uvedl délku praxe 19 let a 1 respondent, tj. 7,7% udal délku praxe 31 let. (tab. č. 1)

Tab. č. 1

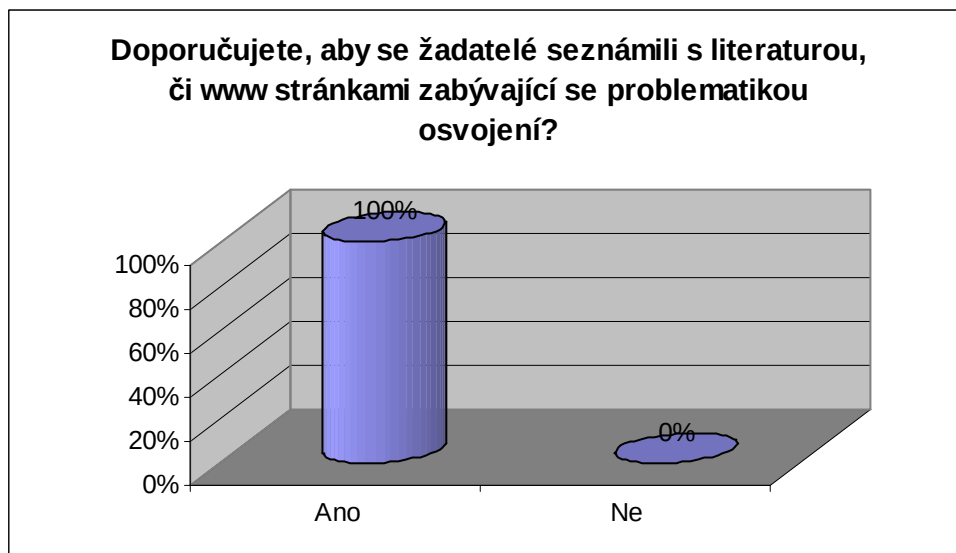
Délka praxe sociálních pracovníků NRP

Délka praxe (roky)	Počet respondentů v %	Počet respondentů
Méně než 1	7,7	1
1	7,7	1
3	15,4	2
4	23,0	3
6	7,7	1
15	15,4	2
16	7,7	1
19	7,7	1
31	7,7	1

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 2 „Doporučujete, aby se žadatelé seznámili s literaturou (knihy, brožury, odborné články) či www stránkami zabývající se problematikou osvojení?“ odpovědělo kladně 100% respondentů a záporně odpovědělo 0% respondentů. (graf č. 1)

Graf č. 1

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 3 „Pokud jste zaškrtnli odpověď ANO, jakou literaturu či jaké www stránky doporučujete nejčastěji?“ byla určena pro ty respondenty, kteří v předcházející otázce odpověděli kladně. Byla to otevřená otázka, respondenti v ní mohli odpovědět podle svého uvážení. 2 respondenti na tuto otázku neuvedli žádnou odpověď, z 11 odpovídajících pak bylo v pěti případech doporučeno, tj. 27,7% internetové stránky www.adopce.com. 27,7%, což je 5 doporučení, vázaných na knihy od prof. Matějčka, 16,7%, tj. 3 doporučení byla uvedena jako veškerá dostupná literatura, která se zabývá náhradní rodinnou péčí. Dále byly uvedeny v 11,11%, což jsou 2 doporučení, brožury z krajského úřadu. Jednou, tj. 5,6% byla odpověď SNRP(středisko náhradní rodinné péče), dále 1 doporučení, což je 5,6% bylo doporučeno www.fod.cz a 1 doporučení, tj. 5,6% patřilo internetovým stránkám www.nadacem.cz. (Tab. č. 2)

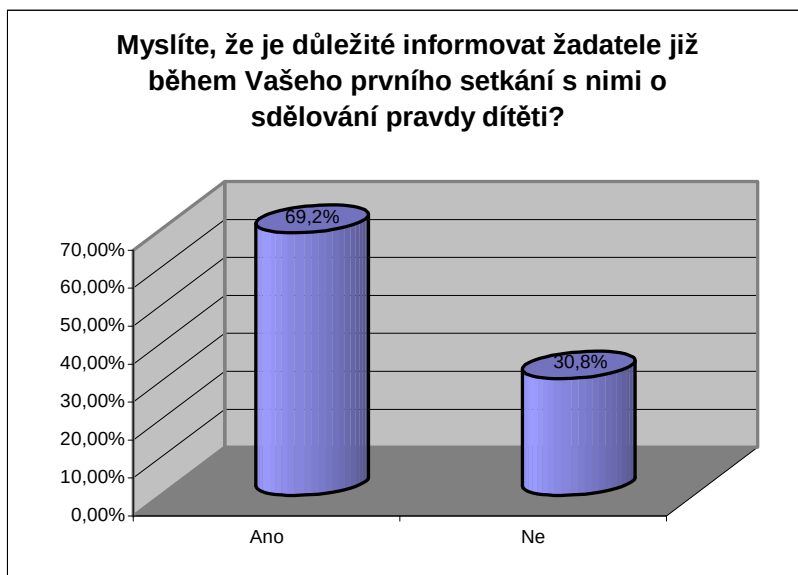
Tab. č. 2

Literatura doporučována sociálními pracovníky NRP

Odborné texty	Počet doporučení	Počet doporučení v %
www.adopce.com	5	27,7
Knihy prof. Matějčka	5	27,7
Veškerá dostupná literatura	3	16,7
Brožury z krajského úřadu	2	11,1
SNRP	1	5,6
www.fod.cz	1	5,6
www.nadacetm.cz	1	5,6

Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 2

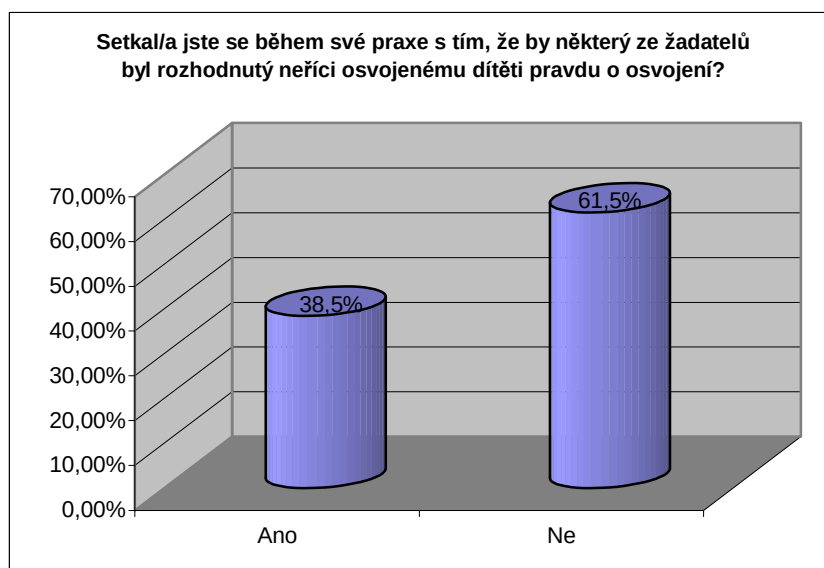

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 4 „Myslíte, že je důležité informovat žadatele již během Vašeho prvního setkání s nimi o sdělování pravdy dítěti?“ odpovědělo 9 dotazovaných, tj. 69,2% respondentů kladně a 4 respondenti, což představuje 30,8%, záporně. (graf č. 2)

Na otázku č. 5 „Setkal/a jste se během své praxe s tím, že by některý ze žadatelů byl rozhodnutý neříci osvojenému dítěti pravdu o osvojení?“ Z výsledků vyplývá, že 5 dotazovaných, tj. 38,5% odpovědělo na otázku kladně a 8 dotazovaných, což je 61,5% odpovědělo záporně. (graf č. 3)

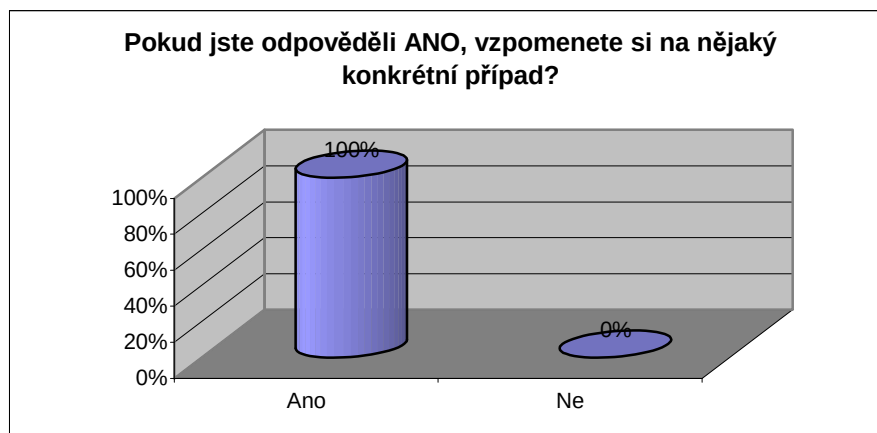
Graf č. 3

Zdroj vlastní výzkum

Otázka č. 6 „Pokud jste odpověděli ANO, vzpomenete si na nějaký konkrétní případ?“ byla určena všem, kteří v otázce č. 5 odpověděli kladně. Následovaly odpovědi: 5 dotazovaných, tj. 100% kladně, záporně nedopověděl nikdo. (graf č. 4) V případě kladných odpovědí následovalo 5 podotázek, týkajících se této problematiky.

Graf č. 4

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 7 zněla: „V kolika případech jste se s tímto rozhodnutím setkali?“ byla určena těm respondentům, kteří v předchozí otázce zvolili kladnou odpověď. 40%, tj. 2 respondenti se s tímto rozhodnutím setkali ve dvou případech. 1 odpovídající, což je 20% se s tímto rozhodnutím setkal ve 3 případech. 1 dotazovaný, tj. 20% uvedl, že se s tímto rozhodnutím setkal v pěti případech. 1 respondent, což je 20% se s tímto rozhodnutím setkal v šesti případech. (Tab. č. 3)

Tab. č. 3

Setkání s rozhodnutím neřící dítěti pravdu o osvojení

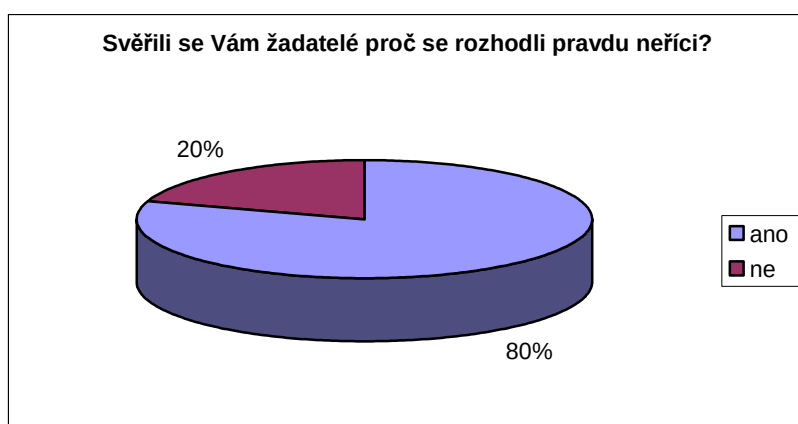
Počet případů	Počet pracovníků	Počet pracovníků v %
2	2	40%
3	1	20%
5	1	20%
6	1	20%

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 8 „Svěřili se Vám žadatelé proč se rozhodli pravdu neřící?“ byla rovněž určena respondentům, kteří v otázce č. 6 odpověděli kladně. 4 dotazovaní, tj.

80% odpověděli kladně a 1 respondent, což představuje 20% záporně. (Graf č. 5) Pro ty, kteří uvedli kladnou odpověď byla určena otázka č. 9 „*Pokud ANO, jaký byl jejich důvod pro toto rozhodnutí?*“, na kterou odpovídali 4 respondenti, kteří uváděli následující odpovědi: naivita žadatelů, odkládání do doby kdy už bylo podle jejich mínění pozdě, snaha ochránit dítě, dítě by je nemělo rádo, kvůli lidem, nedostatek odvahy.

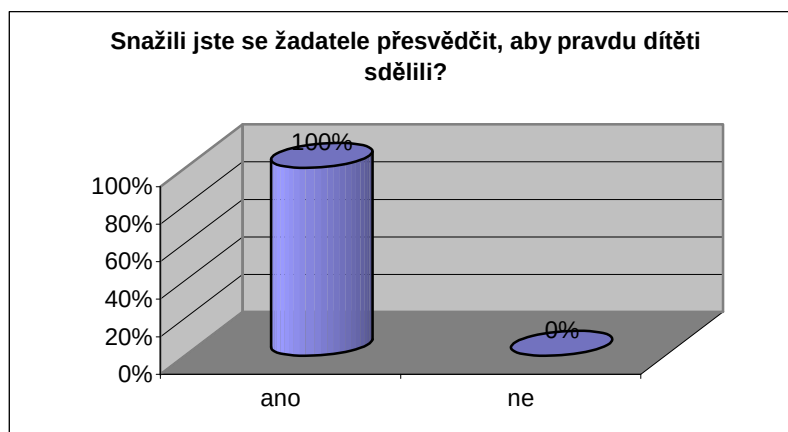
Graf č. 5

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 10 „*Snažili jste se žadatele přesvědčit, aby pravdu dítěti sdělili?*“ týkající se také těch, kteří uvedly kladnou odpověď na otázku č. 6. 5 respondentů, tj. 100% odpovědělo kladně a nikdo neodpověděl záporně. (Graf č. 6) V případě kladných odpovědí následovala podotázka č. 11 „*Pokud ANO, podařilo se Vám to?*“ 1 respondent uvedl většinou ano, v méně případech ne, 1 z respondentů odpověděl, že to nebylo zřejmé, 1 dotazovaný uvedl 1x ano, 1x ne a 1 respondent uvedl někdy.

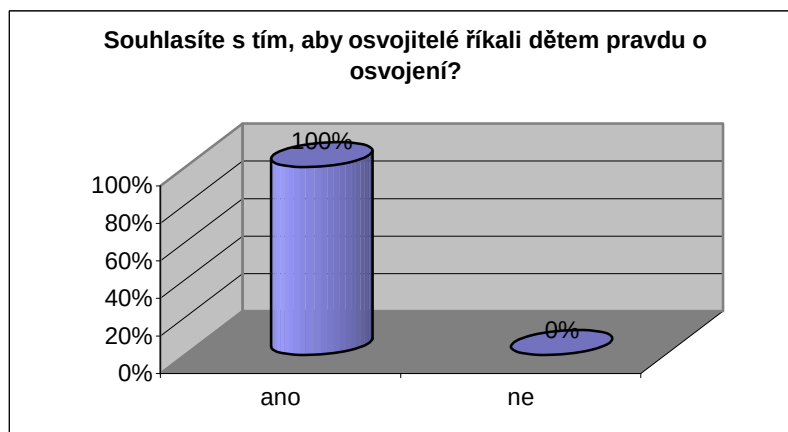
Graf č. 6

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 12 „Souhlasíte s tím, aby osvojitelé říkali dětem pravdu o osvojení?“ odpovědělo 13 respondentů, což představuje 100% kladně a nikdo z respondentů záporně. (Graf č. 7)

Graf č. 7

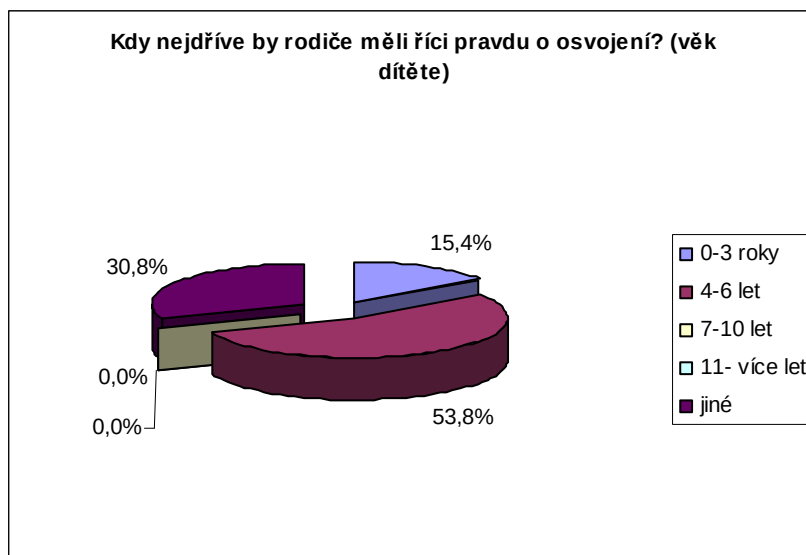

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 13 „Kdy nejdříve by rodiče měli říci pravdu o osvojení? (věk dítěte)“ odpověděli 2 respondenti, což představuje 15,4%, považují za nejvhodnější věk mezi 0 – 3 roky dítěte, 3 odpovídající, tj. 30,8%, uvedli jinou odpověď než byly uvedené možnosti. Dva z nich uvedli před nástupem do mateřské školky, jeden kdykoli

od narození. 8 respondentů, což je 53,8% se domnívá, že nejlepší věk je mezi 4 – 6 rokem dítěte. (Graf č. 8)

Graf č. 8

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 14 „*Jaký je podle Vás nejlepší způsob sdělení pravdy osvojenému dítěti?*“ následovali tyto odpovědi 38,5%, tj. 5 respondentů uvádí jako nejlepší způsob sdělení pravdy pohádku nebo příběh, 23,0%, což představuje 3 odpovídající uvádí jako nejlepší způsob říci dítěti, že bylo vybráno ze všech dětí. 15,4%, což jsou 2 respondenti považují za nejlepší způsob přímou odpověď. 7,7%, tj. 1 odpovídající pokládá za vhodnou komunikaci, 7,7%, což je 1 respondent, udává, že nejlepší způsob závisí na věku dítěte a situaci a 7,7%, tj. 1 odpovídající uvádí, že nejvhodnější je oslava příchodu dítěte do rodiny. (Tab. č. 4)

Tab. č. 4

Nejlepší způsob sdělení pravdy osvojenému dítěti

Způsob sdělení	Počet respondentů v %	Počet respondentů
Příběh, pohádka	38,5	5
Dítě vybráno ze všech dětí	23,0	3
Přímá odpověď	15,4	2
Komunikace	7,7	1
Podle věku a situace	7,7	1
Oslava příchodu do rodiny	7,7	1

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 15 „Setkali jste se v praxi se zápornou reakcí dítěte na sdělení pravdy o osvojení?“ odpověděli 2 respondenti, tj. 15,4% kladně a 11 odpovídajících, což představuje 84,6% uvedli zápornou odpověď. (Graf č. 9) Pro kladně odpovídající respondenty následovala podotázka č. 16 „Pokud jste zaškrtnli odpověď **ANO**, uveďte jak staré bylo dítě a jaká byla jeho reakce:“ V jednom případě uvedl respondent věk osvojení 15 let a jeho reakce byla negativní, odmítal respektovat rodiče, začaly výchovné problémy, dítě to chápalo jako podvod od rodičů. Ve druhém případě respondent uvedl věk osvojení 36 let a osvojenec byl zklamán z neupřímnosti lidí, kterým věřil. (Tab. č. 5)

Graf č. 9

Zdroj: vlastní výzkum

Tab. č. 5

Věk osvojence a jeho reakce

Věk osvojence	Reakce osvojence
15	Negativní reakce, odmítání rodičů respektovat, výchovné problémy, podvod od rodičů
36	Zklamání z neupřímnosti lidí, kterým věřil

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 17 „Když zjistíte, že osvojitelé dítěti neřekli nic o osvojení, co jim doporučíte?“ byla zcela otevřená a umožňovala respondentům vyjádřit svůj názor. Respondenti odpovídali následovně: 46,1%, tj. 6 respondentů doporučují osvojitelům říci pravdu a je podle nich vhodná konzultace s psychologem. 23,1%, což jsou 3 odpovídající doporučují říci pravdu způsobem, který odpovídá věku dítěte. 23,1%, tj. 3 respondenti uvádějí jako nejvhodnější doporučení osvojitelům, aby dítěti řekli pravdu a

upozornění na možné negativní důsledky nesdělení této pravdy. 7,7%, což je 1 odpovídající doporučuje osvojitelům pravdu říci a říkat jí opakovaně. (Tab. č. 6)

Tab. č. 6

Doporučený postup v případě zjištění, že osvojitelé neřekli nic osvojenému dítěti

Doporučení	Počet respondentů v %	Počet respondentů
Říci pravdu, vhodná konzultace s psychologem	46,1	6
Říci pravdu způsobem dle věku dítěte	23,1	3
Říci pravdu, upozornění na negativní důsledky nesdělení	23,1	3
Říci - říkat	7,7	1

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 18 „Setkali jste se během své praxe, že by širší rodina nesouhlasila s kladným/záporným rozhodnutím osvojitelů o sdělení pravdy o osvojení?“ neodpověděl nikdo kladně a 13 respondentů, tj. 100% záporně. (Graf č. 10)

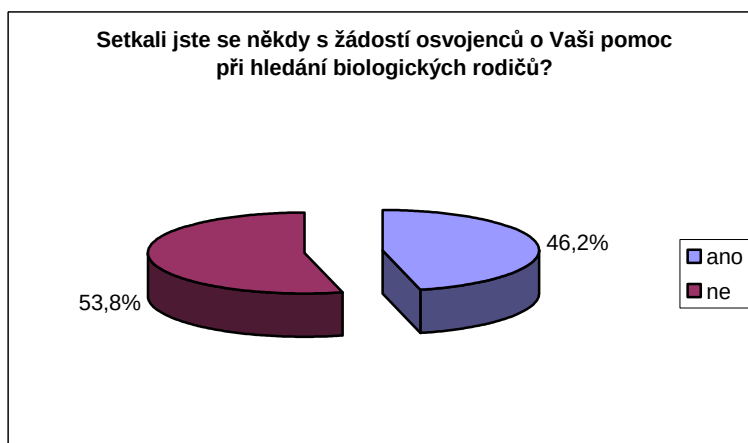
Graf č.10

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku č. 19 „Setkali jste se někdy s žádostí osvojenčů o Vaši pomoc při hledání biologických rodičů?“ 46,2%, tj. 6 respondentů kladně a 53,8%, což představuje 7 odpovídajících záporně. (Graf č. 11)

Graf č. 11

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 20 „V kolika případech se na Vás s touto prosbou obrátili?“ byla určena všem, kteří v předchozí otázce odpověděli kladně. 4 respondenti, tj. 66,6% uvedli, že

s touto prosbou se na ně obrátili osvojenci v jednom případě. 16,7%, což je 1 respondent odpověděl, že se tak stalo ve dvou případech a 16,7%, což představuje 1 odpovídajícího, který napsal, že se setkal se čtyřmi případy. (Tab. č. 7)

Tab. č. 7

Případy vyhledání pomoci sociálního pracovníka při hledání biologických rodičů

Počet případů	Počet respondentů	Počet respondentů v %
1	4	66,6
2	1	16,7
4	1	16,7

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 21 „V jakém věku (přibližně) se na Vás obrátili s touto prosbou?“ byla rovněž určena všem, kteří odpověděli v otázce č. 19 kladně. Na tuto otázku následovaly odpovědi: 50%, což jsou 3 respondenti uvedli, že se na ně osvojenci obrátili ve věku 18 let, 33,3%, tj. 2 odpovídající uvedli věk 40 let a 16,7%, což představuje 1 respondenta, který odpověděl věk mezi 45-50 rokem. (Tab. č. 8)

Tab. č. 8

Věk, ve kterém se osvojenci obrátili na sociálního pracovníka s prosbou o pomoc

Věk	Počet respondentů v %	Počet respondentů
18 let	50,0	3
40 let	33,3	2
45-50 let	16,7	1

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 22 „Chcete-li se k této problematice vyjádřit více, můžete využít těchto rádků:“ umožňovala respondentům volně se vyjádřit k problematice náhradní rodinné péče a pravdě o osvojení. Této možnosti využili pouze 2 respondenti. Jeden z nich

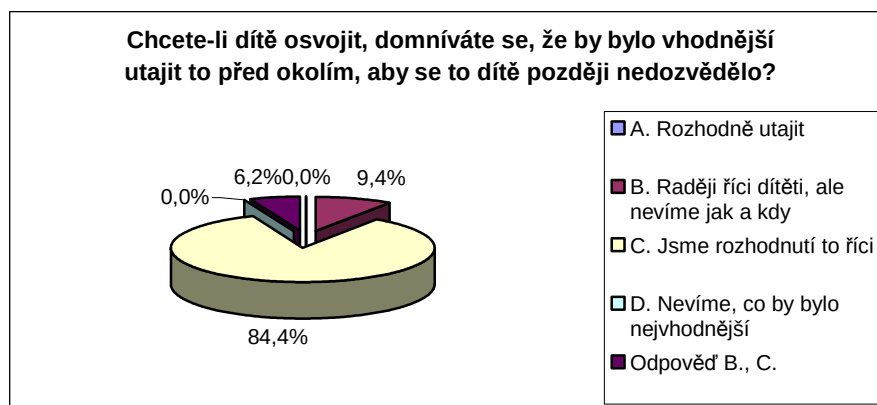
napsal, že tak jako mají osvojitelé právo na co nejvíce informací o dítěti a jeho biologické rodině, tak má dítě ještě větší právo, znát svůj původ. Přes to všechno znám řadu osvojených dětí, které neví, že jsou osvojené. Druhý pak napsal, že na matrice mu bylo sděleno, že pokud oba sourozenci požádají o vzájemné nalezení, poskytnou jim informace, spisy na úřadě byly již dávno skartovány.

4.2. Žadatelé o osvojení

Otázku č. 67 „Chcete-li dítě osvojit, domníváte se, že by bylo vhodnější utajit to před okolím, aby se to dítě později nedozvědělo?“ Žádná z žen nechce pravdu rozhodně utajit. 9,4%, tj. 3 odpovídající, uvedly, že pravdu chtějí dítěti raději říci, ale neví jak a kdy. 27 dotazovaných žen, což je 84,4%, je rozhodnuto to dítěti říci. 0% respondentek neví co by bylo vhodnější. 2 dotazované, tj. 6,2% váhají mezi - pravdu dítěti říci, ale nevíme jak a kdy a mezi jsme rozhodnuté pravdu říci. (Graf č.12)

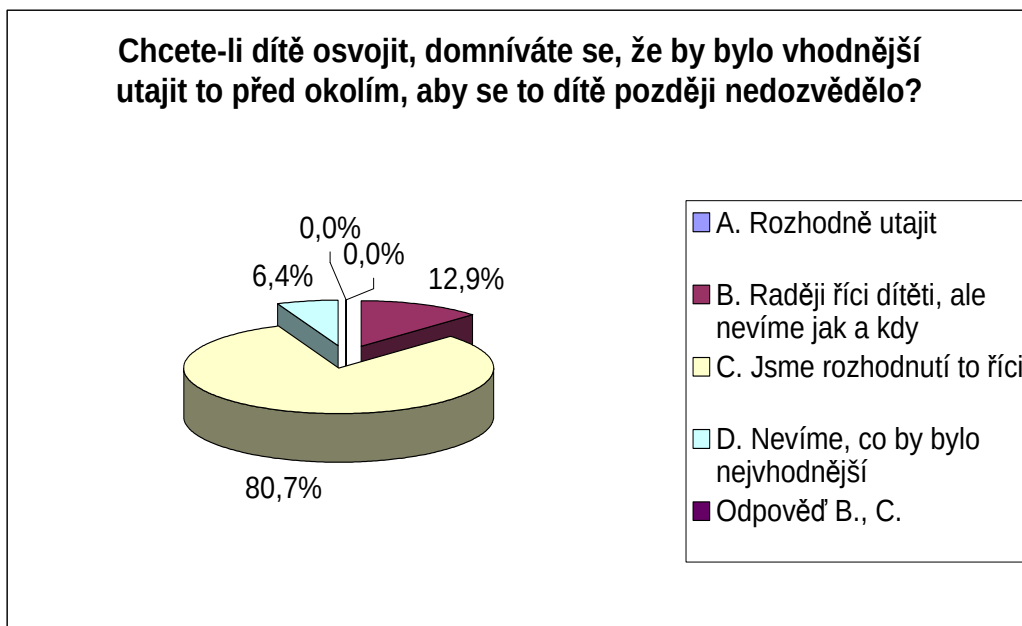
Muži odpovídali následovně: 0% respondentů odpovědělo, že pravdu chtějí rozhodně utajit. 12,90%, tj. 4 odpovídající uvedli, že pravdu chtějí dítěti raději říci, ale neví jak a kdy. 25 dotazovaných, což je 80,65% je rozhodnuto pravdu říci, 6,45%, tj. 2 respondenti neví, co by bylo nejvhodnější. 0% respondentů váhá mezi říci dítěti pravdu ale neví jak a kdy a jsme rozhodnuti pravdu říci. (Graf č. 13)

Graf č. 12

Zdroj: Krajský úřad Jihočeského kraje, vlastní výpočty

Graf č. 13

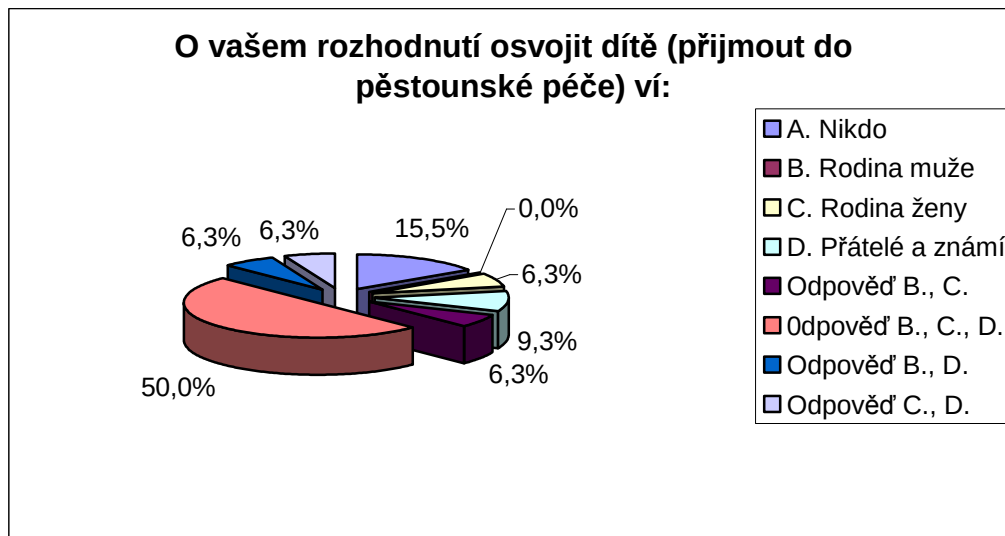

Zdroj: Krajský úřad Jihočeského kraje, vlastní výpočty

Otázku č. 68 „O vašem rozhodnutí osvojit dítě (přijmout do pěstounské péče) ví:“ jsem rozdělila stejným způsobem jako otázku předchozí. Ženy volily tyto odpovědi: 15,5%, tj. 5 respondentek odpovědělo nikdo. 0% respondentek uvedlo rodinu muže. 2 odpovídající, tj. 6,3% uvedly rodinu ženy. 9,3%, což představuje 3 dotazované, odpověděly, že o rozhodnutí ví přátelé a známí. 2 respondentky, tj. 6,3% uvádí rodinu muže i rodinu ženy. 50%, tj. 16 dotazovaných uvádí rodinu muže, rodinu ženy, přátele a známé. 6,3%, tj. 2 odpovídající odpověděly, že o rozhodnutí ví rodina muže, přátelé a známí a 2 respondentky, což je 6,3% uvedly rodinu ženy, přátele a známé. (Graf č. 14)

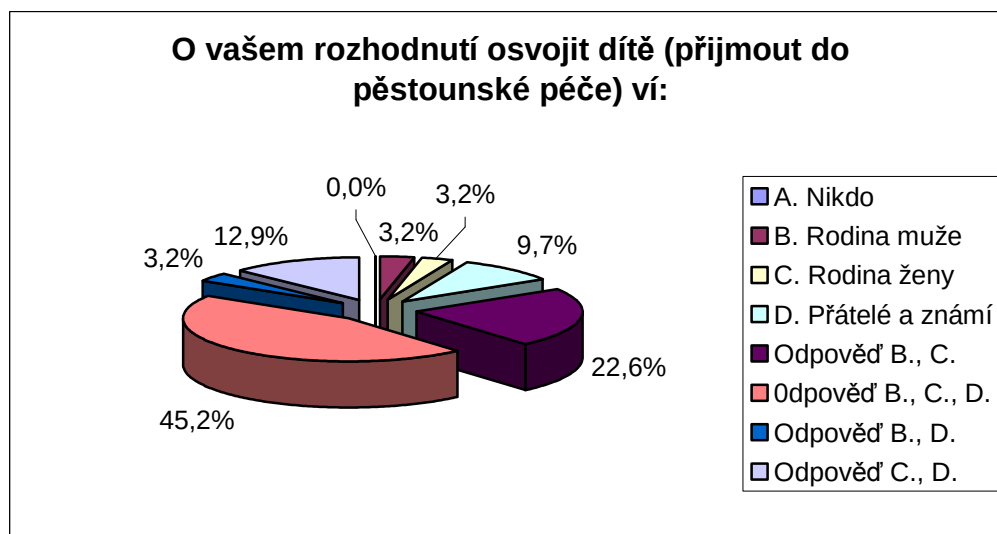
Muži odpovídali následovně: 0% dotazovaných udalo odpověď nikdo. 3,2%, tj. 1 respondent uvedl rodinu muže. 1 respondent, tj. 3,2% uvedl rodinu ženy. 3 dotazovaní, což je 9,7% označili odpověď přátelé a známí. 7 respondentů, tj. 22,6% uvedlo rodinu muže a rodinu ženy. 45,2%, což je 14 dotazovaných uvedlo rodinu muže, rodinu ženy, přátele a známé. 3,2%, tj. 1 respondent odpověděl, že o rozhodnutí ví rodina muže, přátelé a známí. 4 respondenti, což je 12,9% uvedlo rodinu ženy, přátele a známé. (Graf č. 15)

Graf č. 14

Zdroj: Krajský úřad Jihočeského kraje, vlastní výpočty

Graf č. 15

Zdroj: Krajský úřad Jihočeského kraje, vlastní výpočty

5. Diskuse

Ve výzkumné části jsem se zaměřila na zjišťování pravdy o osvojení. Měla jsem dva soubory respondentů. První soubor byl tvořen sociálními pracovníky NRP OSPOD obecních úřadů obce s rozšířenou působností Jihočeského kraje. Druhý soubor byl pak tvořen žadateli o osvojení za rok 2006.

Sociální pracovníky v Jihočeském kraji lze rozdělit do dvou pracovních skupin a to podle délky praxe. První skupina tvoří 8 sociálních pracovníků NRP, jejichž praxe trvá méně jak rok až 6 let. Druhou skupinu můžeme pak vytvořit z 5 pracovníků, jejichž praxe je dlouhá 15 – 31 let.

Je zajímavé, že všichni sociální pracovníci, bez ohledu na délku jejich praxe, doporučují, aby se žadatelé seznámili s odbornou literaturou zabývající se problematikou osvojení. Nejvíce je pak doporučována literatura od prof. Matějčka ve 27,7%, z internetových stránek byly nejčastěji zmiňovány <www.adopce.com>, rovněž 27,7%. Je vidět, že i sociální pracovníci považují tuto problematiku za natolik závažnou, že doporučují, aby se žadatelé v této problematice vzdělávali a nestačí pouze jimi zprostředkované informace. Kolik žadatelů tato doporučení využijí však moje práce nezjišťovala.

V otázce „Myslíte, že je důležité informovat žadatele již během Vašeho prvního setkání s nimi o sdělování pravdy dítěti?“ se již názory sociálních pracovníků různí. Z celkového počtu 13 respondentů odpovědělo kladně 9 dotazovaných, tj. 69,2%. Z toho 5 respondentů, jejichž praxe je delší jak 15 let si pouze jeden sociální pracovník myslí, že to důležité není. Z osmi zbývajících respondentů, jejichž praxe je kratší jak 6 let, tento názor zastávají 3 sociální pracovníci. Z toho vyplývá, že záleží hlavně na zkušenosti sociálního pracovníka, zda zmínka o sdělování pravdy o osvojení je důležitá již na prvním setkání. Z výsledků je možné usoudit, že sociální pracovníci s delší dobou praxe, zastávají tento postup daleko častěji.

Otázka, zda se sociální pracovníci setkali během své praxe s tím, že by některý ze žadatelů byl rozhodnutý neříci osvojenému dítěti pravdu o osvojení, úzce souvisela s délkou praxe. Z 8 pracovníků, jejichž praxe je kratší než 6 let se s touto situací setkal pouze jeden respondent. Naopak ze zbývajících 5 pracovníků jejichž praxe je delší jak

15 let se s touto situací setkali 4 respondenti a pouze 1 respondent odpověděl záporně. Celkově tedy záporně odpovědělo 8 dotazovaných, což je 61,5%. Lze jen těžko posoudit, zda důvodem proč se s tímto případem sociální pracovníci nesetkali, pramení z krátké praxe nebo z toho, že žadatelé jsou ve většině případů rozhodnutí pravdu osvojeným dětem říci. Spíše však převládá přímá úměra mezi délkou praxe a případy, kdy jsou žadatelé rozhodnutí pravdu zatajit. V nejvíce případech, a to v 6 se s rozhodnutím žadatelů neříci dítěti pravdu setkal pouze 1 respondent, jehož praxe v oblasti NRP trvá 31 let. Další respondent pak uvedl, že se během 19-ti let praxe setkal s pěti případy. Zde je možné usoudit, že délka praxe opravdu souvisí s počty případů, kdy jsou osvojitelé rozhodnutí pravdu zatajit. 4 z pěti sociálních pracovníků následně uvádí, že se jim žadatelé svěřili, proč pravdu chtějí dítěti zatajit. Mezi důvody, proč se rozhodli pravdu utajit, lze zařadit naivitu žadatelů, odkládání do doby kdy už bylo podle jejich mínění pozdě, snahu ochránit dítě, dítě by je nemělo rádo, kvůli lidem a nedostatek odvahy. Pokud jsou však sami osvojitelé smíření s faktem, že jsou adoptivními rodiči a ne rodiči vlastními, neměli by tyto obavy žádné opodstatnění. Možná i lepší informovanost o problematice zatajování pravdy, by mohla rodiče přivést ke správnému rozhodnutí. Všichni 4 respondenti odpověděli, že se snažili žadatele přesvědčit, aby pravdu dítěti sdělili. Na otázku zda se jim to podařilo, 1 respondent uvedl většinou ano v méně případech ne, 1 z respondentů odpověděl, že to nebylo zřejmé, 1 dotazovaný uvedl 1x ano, 1x ne a 1 respondent uvedl někdy. Není zřejmé, zda rady sociálních pracovníků padly pokaždé na úrodnou půdu a zda se podařilo osvojitele přesvědčit o správnosti říci dítěti pravdu. Pramení to z obav osvojitelů, které byly uvedeny výše, možná i z nedostatečných znalostí důsledků, které by mohly nastat.

Shoda všech 13 respondentů nastala u otázky č. 12 „Souhlasíte s tím, aby osvojitelé říkali dětem pravdu o osvojení?“, kde všichni sociální pracovníci uvedli kladnou odpověď. Zde se potvrdila má hypotéza, že všichni sociální pracovníci náhradní rodinné péče OSPOD souhlasí s tím, aby osvojitelé sdělovali osvojencům pravdu o osvojení. Je zajímavé, že i přes délku praxe, tzn. podle mého názoru i přes rozdílné výchozí podmínky sociálních pracovníků, se na této odpovědi shodují. Jednotná v tomto názoru je i literatura, která říká, že pátrání po vlastní minulosti je přirozené pro

každého z nás a rodiče by měli pravdu dítěti sdělit dříve, než se začne samo na minulost ptát. (4)

Na otázku v jakém věku dítěte by měli rodiče pravdu sdělit, bylo nevíce 8 respondentů, tj. 53,8%, pro nejvhodnější dobu mezi 4 – 6 rokem dítěte. Délka praxe sociálních pracovníků v tomto případě nehraje velkou roli, názory sociálních pracovníků jsou hodně rozdílné, avšak doba vhodného sdělení nepřesahuje hranici 6 let věku. Jak prof. Matějček, tak Kovařík i Klimeš se ve svých publikacích shodují na předškolním věku či považují za nejvhodnější věk na sdělení před nástupem do školy a dále doporučují, aby se nic nenechávalo až na dobu školní docházky dítěte. Děti v této době snadněji přijímají sdělení, dokáží se s tím lépe vyrovnat a zvyknout si na tuto pravdu. (7, 11)

Jako nejvhodnější způsob sdělení pravdy je podle sociálních pracovníků OSPOD považována forma pohádky nebo příběhu, tento způsob doporučuje 5 respondentů. 3 sociální pracovníci pak doporučují dítěti říci, že si ho noví rodiče vybrali ze všech dětí co byli v domečku (dětský domov nebo jiné ústavní zařízení). Dle mého názoru pak rozhodnou sami rodiče, podle toho jaké jejich dítě je, která forma sdělení bude nejvhodnější. Stejného názoru je i prof. Matějček, který ve svých knihách odkazuje na formu pohádek, příběhů a dále doporučuje příběhy rozvíjet, podle toho jak dítě roste a dokáže celou situaci chápat. (11)

Na otázku, zda se sociální pracovníci setkali se zápornou reakcí dítěte na sdělenou pravdu, odpověděli kladně pouze dva respondenti, tj. 15,4% kladně. V jednom případě se tak stalo v období adolescence (15 let) a reakce byla negativní, spočívala především v odmítání respektu k rodičům, vnímáno jako podvod od rodičů a nastaly výchovné problémy. V druhém případě šlo o již dospělého člověka (36 let) a reagoval zklamáním z neupřímnosti lidí, kterým věřil. Jak uvádí Klimeš a rovněž prof. Matějček, čím je dítě starší, tím více má jakákoli informace o těchto věcech ráz prozrazení. Je toho najednou příliš mnoho, než aby to dítě umělo najednou a zcela přirozeně pochopit. Je to pro ně otřes a jeho reakce proto nezřídka bývá rozpačitá, někdy křečovitá, někdy odmítavá, plná vnitřních konfliktů, více viz. kapitola 1. 6. 1. Jak by měli rodiče postupovat. (11)

Z výzkumu vyplývá, že pokud sociální pracovníci zjistí, že osvojitelé dítěti pravdu zatajili doporučují nejvíce (v šesti případech) říci pravdu a za vhodnou současně považují konzultaci s psychologem. Dle mého názoru může psycholog osvojitelům poradit, jakým způsobem by bylo nejvhodnější pravdu dítěti sdělit, a to s ohledem na jeho věk a individualitu. Dále může osvojitele zároveň upozornit na možné zápory, které vyplývají ze zatajení pravdy.

Na otázku zda se respondenti setkali s tím, že by širší rodina nesouhlasila s kladným nebo záporným rozhodnutím osvojitelů sdělit dítěti pravdu o osvojení, odpověděli všichni dotazovaní záporně. Lze z toho usoudit, že rodina buď respektuje rozhodnutí osvojitelů a nezasahuje do jejich názorů nebo lze také uvažovat, že se sociální pracovníci ani nedozví, jaký postoj má širší rodina k rozhodnutí osvojitelů.

S žádostí osvojenců o pomoc při hledání biologických rodičů se setkala 46,2%, tj. 6 respondentů. Každý člověk chce znát svou minulost. Jeden sociální pracovník se s touto situací setkal ve čtyřech případech. Zde se znovu potvrzuje, že závisí na délce praxe sociálních pracovníků. 3 respondenti, tj. 50% uvedlo, že je osvojenci vyhledali v 18 letech. Je možné, že to souvisí s tím, že jim plnoletost umožňuje získat informace od matričního úřadu.

Na otázku pro žadatele o osvojení zda se domnívají, že by bylo vhodnější utajit to před okolím, aby se to dítě později nedozvědělo, odpovědělo 27 dotazovaných žen, tj. 84,4%, což je nejvíce ze všech možností, že je rozhodnuto to dítěti říci. Obdobně 25 dotazovaných mužů, což je 80,7% je rovněž rozhodnuto pravdu říci. V současné době již většina budoucích adoptivních rodičů ví, že by dítěti měla sdělit pravdu, nebo to alespoň tvrdí. Díky odborné literatuře také mají většinou nastudováno, jakým způsobem a kdy tak učinit. Je třeba jim ale umožnit zprostředkování jiných pohledů na tuto situaci. Touto otázkou se potvrdila má druhá hypotéza, většina žadatelů o náhradní rodinnou péči má záměr sdělit dítěti pravdu o osvojení.

Na otázku, kdo ví o vašem rozhodnutí osvojit dítě, nejvíce respondentek, tj. 50%, což je 16 dotazovaných uvedlo více možností odpovědi, a to rodinu muže, rodinu ženy, přátele a známé. 45,2%, tj. nejvíce mužů, což je 14 dotazovaných uvedlo rodinu muže,

rodinu ženy, přátele a známé. Z toho je možné usoudit, že žadatelé jsou rozhodnuti ve většině případů pravdu dítěti sdělit a netajit nic před okolím. Zda tak opravdu učiní, když je jim dítě do osvojení svěřeno, už tato práce nezjišťovala.

6. Závěr

Cílem práce bylo zjistit názory sociálních pracovníků NRP oddělení SPOD obecních úřadů obce s rozšířenou působností v Jihočeském kraji na sdělování pravdy o osvojení. Druhým cílem bylo zmapovat postoje žadatelů o osvojení v evidenci Krajského úřadu Jihočeského kraje na tuto problematiku. Oba cíle práce byly splněny.

Stanovená hypotéza č. 1 (*Sociální pracovníci náhradní rodinné péče OSPOD souhlasí s tím, aby osvojitelé sdělovali osvojencům či dětem pravdu o osvojení.*) byla potvrzena.

Stanovená hypotéza č. 2 (*Většina žadatelů o náhradní rodinnou péči má záměr sdělit dítěti pravdu o osvojení.*) byla potvrzena.

Problematika sdělování pravdy o osvojení je velice komplikovaná. Adoptivní rodiče podstoupili náročnou cestu, která je dovedla k vytouženému dítěti a čeká na ně další velmi složitá překážka, a to říci dítěti, které získali, že nejsou jeho biologickými rodiči. Není v žádném zákoně upraveno, že rodiče mají povinnost pravdu dítěti sdělit. Záleží pouze na nich, na jejich úsudku, zda dítěti pravdu sdělí. I názory odborníků na tuto problematiku se různí, jak vyplývá z výsledků výzkumu, a to především ve věku, kdy dítěti pravdu říci, ale i ve formě, která je pro dítě nejlepší na sdělení. Z výsledků je možné usoudit, že rodiče by neměli s pravdou otálet a nejpozději před nástupem do školy, by dítě mělo znát pravdu. Je to doba, kdy pravdu dítě nejnadhěji přijímá a rodiče mají na výběr z nejrůznějších možností sdělení, jak vyplývá z výzkumu. Sociální pracovníci NRP Krajského úřadu Jihočeského kraje doporučují i dobu časnější, kolem 2-3 let. Podporují také osvojitele v slavení dne příchodu dítěte do rodiny jako rodinný svátek, kterým se pravda o osvojení každý rok připomene.

Později, jak dítě roste, se tyto možnosti zužují a také reaguje hůře na novou situaci. Z výzkumu vyplývá, že reakce jsou negativní, děti odmítají rodiče dále respektovat, může dojít až k výchovným problémům. Sociální pracovníci NRP se shodují, že pravda by se dítěti rozhodně sdělit měla. Pokud rodiče neví, jakým způsobem pravdu sdělit, je vhodné vyhledat pomoc. Jako nejvhodnější se zdá být pomoc psychologa.

Každý vztah by měl být založený na důvěře, i ten mezi náhradními rodiči a osvojencem. Lež dokáže tuto důvěru narušit, nebo dokonce zničit. Nikdo nedokáže sdělit dítěti pravdu lépe, než jeho rodiče i přes to, že jsou adoptivní. Přestože jsou žadatelé rozhodnutí pravdu dítěti sdělit, záleží jen na nich zda tak opravdu učiní, když nastane vhodná doba či příležitost.

7. Seznam použitých zdrojů

1. ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*. Vlčková Petra. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 119 s. ISBN 80-7178-578-4
2. BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1 – Citace: metodika a obecná pravidla* [online]. Verze 3.3 © 1999-2004, poslední aktualizace 11. 11. 2004 [citováno dne 20. dubna 2007]. Dostupné z: <<http://www.boldis.cz/citace/citac1.pdf>>.
3. BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů* [online]. Verze 3.0 © 1999-2004, poslední aktualizace 11. 11. 2004 [citováno dne 20. dubna 2007]. Dostupné z: <<http://www.boldis.cz/citace/citac2.pdf>>.
4. BUBLEOVÁ, V. et. al. *Průvodce náhradní rodinnou péčí: Projekt náhradní rodinné péče*. 15 s. ISBN neuvedeno
5. BUBLEOVÁ, V. *Systém náhradní rodinné péče*. [online]. 2000 [2007-03-13]. Dostupné z: <www.rodina.cz/clanek546.htm>
6. BURIÁNEK, J. *Sociologie*. 2. vyd. Praha: Fortuna, 2001. 127 s. ISBN 80-7168-754-5.
7. KLIMEŠ, J. Co řekneme opuštěnému dítěti. [online]. 2003 [2007-03-13]. Dostupné z: <<http://klimes.mysteria.cz/nrp/crod.html>>
8. KOVAŘÍK, J. et al. *Náhradní rodinná péče v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 167 s. ISBN 80-7178-957-7.
9. LUKEŠOVÁ, J. Děti v náhradní rodinné péči a instituce. In *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinnou péči, Olomouc, 2. – 4. června 1999*. Praha: JAN, 1999. s. 52-55. ISBN 80-85529-66-1
10. MATĚJČEK, Z. *Desatero pro náhradní rodinnou péči*. [online]. 2002 [2006-12-21]. Dostupné z: <www.rodina.cz/clanek2863.htm>
11. MATĚJČEK, Z. et al. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 155 s. ISBN 80-7178-637-3.

12. MATĚJČEK, Zd. et al. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.
13. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8.
14. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní zpráva o rodině*. 2004. 224 s. ISBN neuvedeno
15. *Pojmy/ Slovník pojmů, výrazů*. [online]. 2007 [2007-03-20]. Dostupné z: <http://www.nadacetm.cz/stranka.php?id_radek1=8&id_radek2=32&id_radek3=0>
16. SCHNEIBERG, Fr. Je třeba měnit systém náhradní rodinné péče? In *Sborník ze IV. celostátního semináře NRP, Brno, 4.-5.10. 2004, pořádaného Poradenským centrem Trialog a Brněnským institutem rozvoje občanské společnosti Trialog*. Brno: Trialog, 2004. s. 51-53. ISBN neuvedeno.
17. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
18. Úmluva o právech dítěte, č. 104/1991 Sb., v platném znění.
19. Úmluva o ochraně dětí a spolupráce při mezinárodním osvojení Haag(1993)
20. Zákon č. 301/2001 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, v platném znění.
21. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění.
22. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, v platném znění.
23. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění.
24. *Zprostředkování náhradní rodinné péče*. [online]. 2005 [2007-04-12]. Dostupné z:< [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=371&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=371&par[lang]=CS)>

8. Klíčová slova

Náhradní rodinná péče

Osvojení

Pěstounská péče

Identita

9. Seznam příloh

- Příloha č. 1 Desatero pro náhradní rodinnou péči
- Příloha č. 2 Dotazník pro sociální pracovníky NRP oddělení sociálně právní ochrany dětí
- Příloha č. 3 Seznam obecních úřadů obcí s rozšířenou působností zabývajících se agendou NRP v Jihočeském kraji

Příloha č. 1

Desatero pro náhradní rodinnou péči

1. Za prvé: nebojme se přijmout své „náhradní“ rodičovství za své!
2. Nebojme se o lásku dítěte! Vzájemný vztah se vytváří tím, jak spolu dennodenně žijeme.
3. Nebojme se pracovat na sobě samých! Svému dítěti můžeme porozumět jen do té míry, do níž jsme porozuměli sobě samým. A porozumění je prvním předpokladem účinné péče a pomoci, kterou naše dítě potřebuje. Nebojme se učit po celý život – a to i od našich dětí.
4. Zatajená pravda je v mezilidských vztazích nebezpečná. Nový svazek nemůže pojistit sebelepší zákon (natož pojišťovna), nýbrž pravda!
5. Dítě má o sobě vědět víc, než vědí ostatní. Nemělo by být zaskočeno nečekaným sdělením důležitých informací o svém původu a historii.
6. Nestačí sdělovat, je třeba sdílet! Nečekejme, až se dítě začne samo vyptávat, ale začněme při vhodné příležitosti vyprávět sami!
7. Dítě sice není z nás, není „naší krve“, ale je naše! Bezpodmínečné přijetí dítěte je nezbytnou podmínkou dobrého rodičovství.
8. S horším raději počítejme (ostatně to je dobré v celém našem životě), tím lepším se dejme překvapit. Výchova a rodičovská péče nejsou všemocné – nemějme přepjatá očekávání a nadměrné, dítěti nepřiměřené požadavky!
9. O vlastních, biologických rodičích říkejme dítěti jen to dobré! Vždy je možné ukázat jejich nemoc či nemohoucnost, nedostatek podpory a pomoci z okolí, nešťastnou shodu okolností. Nesudme a neodsuzujme.
10. Neizolujme dítě v kruhu nejužší rodiny! Otevřené rodinné společenství je tou nejlepší.

Dotazník pro sociální pracovníky NRP oddělení sociálně právní ochrany dětí

jmenuji se Blanka Dytrichová a jsem studentka Zdravotně sociální fakulty v Českých Budějovicích. V rámci své bakalářské práce, na téma Náhradní rodinná péče z pohledu sdělování pravdy o osvojení, jsem si dovolila obrátit se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku. Tento dotazník je anonymní a veškeré informace, které mi jeho prostřednictvím poskytnete, budou použity pouze pro účely mé práce.

Odpovědi na otázky pište, prosím, čitelně. U otázek, kde jsou nabídnuty varianty odpovědí, zatrhněte Vámi zvolenou odpověď (můžete i více), případně doplňte jinou.

.....

a) ANO
b) NE

.....

.....

.....

a) ANO
b) NE

a) ANO
b) NE

a) ANO
b) NE

.....

a) ANO b) NE

.....

a) ANO
b) NE

.....

a) ANO

a) 0 – 3
b) 4 – 6
c) 7 – 10
d) 11 – více
e) jiné, uveďte.....

.....

a) ANO b) NE

.....

.....

.....

a) ANO

a) ANO
b) NE

.....

.....

22. Chcete-li se k této problematice vyjádřit více, můžete využít těchto řádků:

.....

.....

.....

.....

.....

Velmi Vám děkuji za Vaši ochotu a čas, který jste věnovali vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník prosím odešlete obratem na adresu uvedenou na přiložené obálce.

Příloha č. 3

Seznam obecních úřadů obcí s rozšířenou působností zabývajících se agendou NRP v Jihočeském kraji

- Městský úřad Blatná
- Magistrát České Budějovice
- Městský úřad Český Krumlov
- Městský úřad Dačice
- Městský úřad Jindřichův Hradec
- Městský úřad Kaplice
- Městský úřad Milevsko
- Městský úřad Písek
- Městský úřad Prachatice
- Městský úřad Soběslav
- Městský úřad Strakonice
- Městský úřad Tábor
- Městský úřad Trhové Sviny
- Městský úřad Třeboň
- Městský úřad Týn nad Vltavou
- Městský úřad Vimperk
- Městský úřad Vodňany